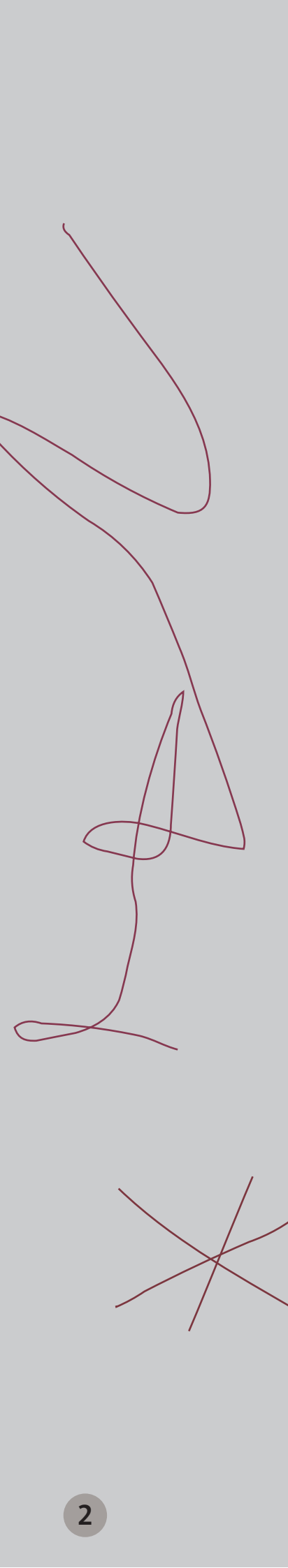

Порушення міжнародного гуманітарного права в Україні:

дайджест подій за період з
1 травня по 31 травня 2022 року.

24 лютого 2022 року Росія за підтримки Білорусі розпочала новий етап війни проти України, здійснивши безпрецедентне в новітній історії повномасштабне вторгнення на територію нашої держави.

Команда **Східноукраїнського центру громадських ініціатив (СЦГІ)** продовжує свою роботу, розпочату ще 2014 року, зі збору та документування фактів порушення міжнародного гуманітарного права (МГП) під час збройного конфлікту, з метою подальшого подання відповідних матеріалів Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС), Офісу Генпрокурора (Україна), міжнародним комісіям із розслідування, мандат яких передбачатиме збирання, документування та підготовку для судових розглядів усіх порушень прав людини, воєнних та інших злочинів, а також іншим міжнародним організаціям.

Сподіваємося, що результати нашої роботи та поточне інформування буде корисним також журналістам та широкому колу громадян, які цікавляться перебігом збройного конфлікту та фактами порушення МГП.

Обидві сторони міжнародного збройного конфлікту зобов'язані дотримуватися щонайменше Женевських конвенцій 1949 року, Додаткового протоколу I від 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року, Гаазької конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 1907 року та Положення про закони та звичаї війни на суходолі, що є додатком до цієї Конвенції, дотримуватися міжнародних звичаїв (звичаєвого МГП) та пам'ятати про свої зобов'язання за міжнародним правом прав людини.

Цілком очевидно, що не всі діяння, вчинені сторонами конфлікту, є порушенням міжнародного права та/або воєнними злочинами чи злочинами проти людяності. Тому ми намагатимемося окремо пояснити, з яких причин певні діяння слід вважати порушенням МГП.

Могила чоловіка, вбитого військовими, Київщина. Фото: alamy.com

Протягом травня 2022 року в деокупованих населених пунктах Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей продовжувався пошук та ексгумація тіл людей, смерть яких настала під час окупації.

Найактивніше цей процес відбувається в Київській області, де станом на 18 травня вже виявили тіла 1 288 цивільних жителів¹. Скільки з цих людей загинуло в результаті воєнних дій, а скільки померло природньою смертю, в тому числі в результаті дії побічних факторів війни, наразі не називається.

¹ <https://interfax.com.ua/news/general/833111.html>

Пошкоджене авто в м. Ірпінь, травень 2022 року. Фото: Храм Ондра

Руйнування житлових будинків в м.Ірпінь. Фото: Emilio Morenatti

Нагадаємо, що на 22 квітня кількість тіл, виявлених на території Київської області, становила 1 084 цивільні особи (зазначалося, що від 50 % до 75 % - це люди, вбиті зі стрілецької зброї)².

Можна припустити, що й цифра в 1 288 загиблих цивільних осіб на жаль не стане остаточною.

На 02 травня поліція Київської області розшукувала близько 300 цивільних осіб, зниклих безвісти, але щодня ця цифра змінюється як в бік збільшення (надходження нових запитів про розшук), так і в бік зменшення (через встановлення місцезнаходження живих людей або виявлення трупів)³.

Поліцейські регулярно знаходять нові місця поховань страченого під час окупації цивільного населення.

Окремі приклади:

На фото ймовірно один із вбитих чоловіків.
Фото: Офіс Генерального прокурора

02 травня

Офіс Генерального прокурора повідомив, що під час проведення слідчих дій на території с. Калинівка (Макарівська ОТГ, Київська обл.) було виявлено захоронення двох чоловіків зі слідами катувань. Стверджується, що за попередньою інформацією, російські військові під час окупації населеного пункту спочатку кували, а потім вчинили позасудову страту двох місцевих жителів. Руки загиблих були із зірваними нігтями та зав'язані за спиною, а на їх тілах виявлено вогнепальні поранення⁴.

² <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/22/7341341/>

³ <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3472858-na-kiivsini-vze-znajsl-ponad-1200-til-ludej-vbitih-rosianami.html?fbclid=IwAR3uj-gOetWjkcHPgqJqTrJnhzp4lZOuPyUvkxuzQVArsr17x3uverm2BSw>

⁴ https://t.me/pgo_gov_ua/3941

04 травня

у селі Рудня-Тальська (Вишгородський р-н, Київська обл.) поліцейські ексгумували та провели огляд тіл двох молодих чоловіків. Стверджується, що 25 лютого російські військові розстріляли автомобіль з двома цивільними жителями, після чого переїхали автомобіль з людьми всередині важкою технікою⁵.

Поліція проводить ексгумацію тіл вбитих цивільних осіб на Київщині. Фото: Поліція Київської області.

16 травня

стало відомо про ексгумацію тіл трьох цивільних чоловіків неподалік від м. Макарова (Бучанський р-н, Київська обл.), де під час активних бойових дій були позиції російських військових. Поряд із місцем захоронення було виявлено розтяжку із гранатою, що ймовірно призначалася для тих, хто проводить пошукові заходи в даному місці. За попередніми даними, одного чоловіка було вбито пострілом в живіт, двох інших – пострілами в голову. Всі троє були одягнені в цивільний одяг. Особа одного з чоловіків встановлена. Ним виявився громадянин Чехії, який ймовірно займався волонтерською діяльністю. Особи двох інших встановлюються⁶.

⁵ <https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/362765685887754>

⁶ <https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/370569951773994>

Поліція проводить ексгумацію тіл вбитих цивільних осіб на Київщині. Скріншот відео. Джерело відео: NEBYTOV

23 травня

Солом'янський районний суд м. Києва, що діяв як суд першої інстанції, оголосив вирок стосовно російського військовослужбовця, командира відділення «Кантемирівської дивізії» сержанта **Вадима Шишимаріна**, якого обвинувачували у вчиненні злочину, передбаченого частиною другою статті 438 Кримінального кодексу України (порушення законів та звичаїв війни, поєднане з умисним вбивством). Суд визнав обвинуваченого винним у вчиненні злочину та призначив йому покарання у виді *довічного позбавлення волі*. За версією прокурора, яку суд визнав доведеною, 28.02.2022 в смт Чупахівка (Охтирський р-н, Сумська обл.) обвинувачений вчинив умисне вбивство (пострілом в голову) цивільного і неозброєного 62-річного Олександра Шеліпова, що їхав узбіччям дороги на велосипеді. В ході судового розгляду обвинувачений визнав свою провину у вчиненні злочину та попросив вибачення у вдови загиблого⁷. Станом на день публікації Дайджесту вирок суду не набрав законної сили та можливо буде оскаржений захисником обвинуваченого до апеляційного суду⁸. Цей вирок став першим подібним вироком, ухваленим стосовно російського військовослужбовця після повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року.

01 травня

стало відомо, що російські військові, ймовірно в смт Абрикосівка (Херсонський р-н, Херсонська обл.), затримали та катували місцевого жителя, колишнього учасника АТО Назара Кагальняка. Повідомлялося, що на момент затримання чоловік не приймав участі в бойових діях, переніс два інфаркти та складну операцію на серці, жив в селі та самостійно виховував двох дітей. Згодом військові повернули понівеченого тортурями чоловіка додому, але внаслідок отриманих тілесних ушкоджень він помер⁹.

На фото Назар Кагальняк. Фото: Цензор.нет

⁷ <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61547873>

⁸ Станом на сьогодні текст вироку суду не оприлюднено, тому інформація про справу взята СЦГІ з публікацій ЗМІ.

⁹ <https://t.me/denisovaombudsman/5647?fbclid=IwARogdJzxQSuhQ4dcobJMIroAGI85tkz65yzJhLUIiSkRKuzX-VyUvke3o>

Місце масового поховання в Бучі. Фото: alamy.com

Загиблі на території Бучанського району (Київська обл.).

Протягом травня 2022 року продовжував наповнюватися Telegram-канал під назвою **«Загиблі на території Бучанського району»**, де починаючи з 07 квітня публікуються фото трупів, виявлених, як стверджується, на території Бучанського району Київської області. Ці фото супроводжуються інформацією про ім'я, дату народження людини, її антропометричні дані, місце виявлення трупу, речі при ньому та ймовірну попередню причину смерті, якщо такі відомості відомі. В «Описі» до Telegram-каналу зазначено, що його створено «з метою пошуку родичів та встановлення осіб, які загинули внаслідок російської агресії на території Бучанського району». У разі впізнання особи на фото, «підписнику» каналу пропонується інформувати «Каріну Костюкевич, старшого оперуповноваженого відділу кримінальної поліції Бучанського РУП»¹⁰. Змістовне наповнення даного каналу здійснюють ймовірно працівники територіальних підрозділів Національної поліції України.

В **Дайджесті № 3¹¹** СЦГІ наводив дані з даного Telegram-каналу станом на 30 квітня 2022 року (на підставі інформації про 395 трупів).

¹⁰ <https://t.me/buchazagybli>

¹¹ https://drive.google.com/file/d/1wzOhWVoJ6ISgO_zeLNvtBJCINHHez-5D/view?fbclid=IwAR3k2tdgCzOw81NiUyVeBclvdFgNlYMs6ZP1zFYXfL1iWVWJ_euJYx_t79T4

На сьогодні СЦГІ проаналізував інформацію, викладену в даному Telegram-каналі за період з **07 квітня по 31 травня 2022 року** – всього про **531** труп¹². **Telegram-канал продовжує оновлюватися.**

Місця виявлення трупів, всього 531:

- м. Буча – 93
- м. Ірпінь – 91
- смт. Бородянка – 51
- смт. Гостомель – 48
- смт. Ворзель – 24
- с. Мотижин – 8
- с. Андріївка – 8
- Інші місця (зокрема, не зазначені в описі під фото трупа) – 208

Із загальної кількості (531 труп), одночасно стать та приблизний або точний вік людей зазначаються в **416** випадках. В решті 115 випадках (531-416 = 115) стать або приблизний вік попередньо ймовірно невідомі через стан трупа та відсутність документів при ньому.

Таблиця співвідношення за статтю та віком.

Вік (років):	Загальна кількість виявлених трупів:	Чоловіча стать:	Жіноча стать:
від 0 до 18	5 (1,2 %)	3 (0,7%)	2 (0,5%)
від 18 до 35	37 (8,9 %)	33 (7,9 %)	4 (1%)
від 35 до 60	229 (55 %)	193 (46,4 %)	36 (8,6 %)
від 60 до 80	120 (28,9 %)	87 (21%)	33 (7,9 %)
понад 80	25 (6%)	8 (2 %)	17 (4 %)
Загальна кількість осіб:	416 (100%)	324 (78 %)	92 (22 %)

Таким чином, **найбільша кількість померлих – це чоловіки у віці від 35 до 60 років (55 %).**

Опис попередньої причини смерті (без висновку судово-медичної експертизи), ймовірно лише на підставі слідів, виявлених на трупі та/або одязі, міститься лише щодо окремих трупів. Вочевидь, стан багатьох інших трупів (гнильні зміни, муміфіковані, обгорілі і т. п.) не дозволяв правоохоронцям встановити попередню (орієнтовну) причину смерті без висновку судово-медичної експертизи.

Водночас, відомості про час, місце та/або обставини виявлення трупів, візуальний аналіз розміщених фото, на наш погляд свідчать про те, що смерть абсолютної більшості цих людей настала від факторів війни та пов'язана з ними. Наприклад, 26 обгорілих трупів в переважній більшості були виявлені в салонах обстріляних та згорілих автомобілів. Частину трупів ексгумували, зокрема, але не виключно, з місць масових поховань (наприклад, братська могила поруч з будівлею храму по вулиці Б. Хмельницького, 7В в м. Буча) і вони містили кульові та/або осколкові поранення.

¹² За підрахунком СЦГІ

Таблиця співвідношення за попередньою причиною смерті.

Попередня (орієнтовна) причина смерті (без висновку судово-медичної експертизи):	Кількість виявлених трупів (всього 531):
Вогнепальні кульові поранення (голови, грудної клітини, живота, кінцівок тощо)	93
Осколкові поранення, мінно-вибухові травми	37
Сильні термічні опіки, що не дозволяють визначити попередню причину смерті без висновку експертизи (обгорілі трупи)	26
Без ознак насильницької смерті (серцево-судинна недостатність тощо)	22
Ушкодження внутрішніх органів та деформація тіл (тіла, які діставали з-під завалів будинків)	13
Механічна асфіксія	2
Попередня причина смерті не визначена	338

Ще раз акцентуємо увагу на тому, що мова йде про попередню (орієнтовну) причину смерті. Точна причина смерті в кожному конкретному випадку визначатиметься у передбаченому законодавством України порядку за наслідками судово-медичної експертизи.

Руйнування в м. Ірпінь. Фото: Лапшина Марина

Чому це порушення:

Норми міжнародного гуманітарного права передбачають, що для забезпечення поваги й захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й військові об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових об'єктів (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, статті 48, 52, Звичаєве МГП, норми 1, 7).

Цивільні особи мають право за будь-яких обставин на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. Захоплення заручників забороняється (Четверта Женевська конвенція, статті 27, 34).

Убивство, тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження, тілесні покарання, каліцтво, зґвалтування й інші форми сексуального насильства, взяття заручників, примусове зникнення та свавільне позбавлення волі *заборонені* (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 75, Звичаєве МГП, норми 87, 89-93, 96, 98, 99).

Умисне вбивство, тортури або нелюдяне поводження, нелегальне ув'язнення цивільної особи є серйозним порушенням Четвертої Женевської конвенції (стаття 147) та військовими злочинами у розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8 (1) (a) (i), (ii), (vii)).

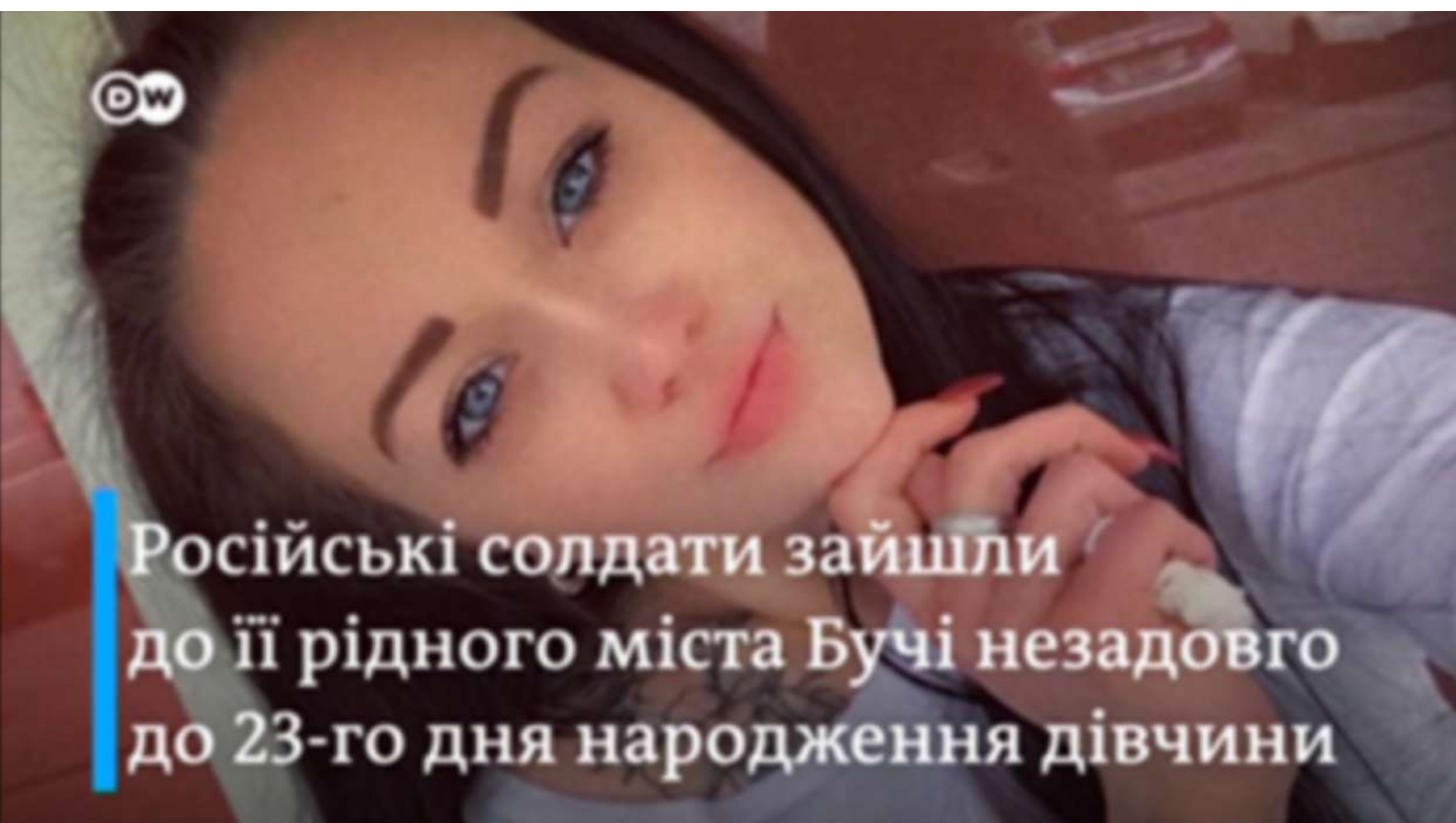
Сексуальне та гендерно обумовлене насильство.

Продовжує збільшуватися кількість повідомлень про випадки вчинення сексуального і гендерно обумовленого насильства комбатантами, про випадки посягання на людську гідність, зокрема, образливого та принизливого поводження.

Окремі приклади:

07 травня

видання «Deutsche Welle» оприлюднило фрагмент інтерв'ю з батьками 22-річної **Карини Єршової** з м. Бучі (Київська обл.). Під час окупації міста жінку зґвалтували, після чого вбили пострілом в голову. Перед тим, як застрелити жінку, над нею знущалися, зокрема, прострелили їй ноги¹³.

Карина Єршова. Скріншот відео. Джерело відео: Deutsche Welle

¹³ <https://www.dw.com/uk/vitchym-zgvaltovanoi-ukrainky-ia-nenavydzhu-russkyi-myr/av-61720084>

17 травня

стало відомо, що українська прокуратура повідомила про підозру в порушенні законів та звичаїв війни 20-річному **Булату Фассахову**, радіотелефоністу гаубичного артдивізіону 30-ої ОМБ 2-ї гвардійської загальновійськової армії Центрального військового округу ЗС РФ. За версією слідства, у березні 2022 року комбатант разом з іншим військовослужбовцем увірвались до приватного будинку в одному із окупованих сіл Броварського р-ну Київської області, зачинили мешканців будинку в підвалі, а одну жінку (ім'я не називається) обвинувачений зґвалтував, погрожуючі їй фізичною розправою над іншими членами родини. За кілька днів обвинувачений разом з ще трьома військовослужбовцями увірвався вже до іншого приватного будинку, де вони всі по черзі зґвалтували жінку, погрожуючи їй вбивством¹⁴.

Булат Фассахов. Фото: Офіс Генпрокурора

22 травня

видання «Факти» оприлюднило репортаж з с. Берестянка (Бородянський р-н, Київська обл.). В репортажі жінка на ім'я Зоя (прізвище не називається) розповідає, як російські військові під час окупації села пострілом в голову застрелили її беззбройного зятя (демонструє сліди пострілу та крові в будинку) та зґвалтували її доньку **Наталю** (прізвище не називається), а також іншу жінку з цього ж села на ім'я **Вікторія**. Розповідь Зої доповнює сусід Віктор (прізвище не називається), в якого після зґвалтування переховувалася Вікторія, побоюючись зґвалтування іншими військовими¹⁵.

24 травня

стало відомо, що в березні 2022 року під час окупації с. Богданівка (Броварський р-н, Київська обл.) російські військові затримали настоятеля місцевого храму **отця Антонія** (Антон П'ясецького). Священника, людину похилого віку, змусили роздягтися до гола, безпричинно побили. Згодом його відпустили¹⁶.

¹⁴ <https://www.facebook.com/Venediktovalryna/posts/390324549771886>

¹⁵ <https://fakty.com.ua/ua/videos/cholovikiv-rozstrilyuvaly-a-zhinok-gvaltuvaly-zlochyny-okupantiv-u-berestyanczi/>

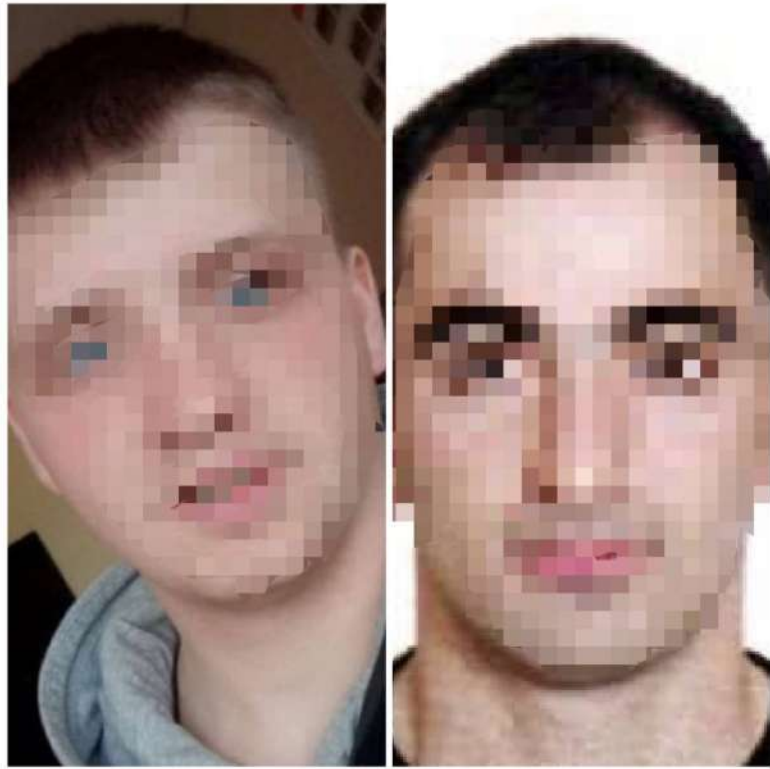
¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=DCPbUVydp8I>

Отець Антоній розповідає про знущання російських військових. Скріншот відео. Джерело відео: Слідство.Інфо

27 травня

стало відомо, що українська прокуратура повідомила про підозру в порушенні законів та звичаїв війни двом російським військовослужбовцям, які за версією слідства під час окупації одного з населених пунктів Чернігівської області в березні 2022 року жорстоко поводитися з місцевим цивільним населенням. Зокрема, підозрювані оселилися в будинку, де проживала українська сім'я - неповнолітня дівчина, її брат та бабуся. Командир військового підрозділу неодноразово намагався зґвалтувати 16-річну дівчину, застосовуючи до неї фізичне та психологічне насильство (бив її по голові зброєю та душив, погрожував вбити рідних і віддати її для зґвалтування іншим військовослужбовцям). Крім того, військовослужбовці неодноразово в морозну погоду утримували брата дівчини на подвір'ї будинку в кайданках та без верхнього одягу, наносили йому тілесні ушкодження¹⁷.

На фото ймовірно підозрювані в порушенні законів та звичаїв війни.
Фото: Офіс Генпрокурора

13 травня

В інтерв'ю журналістам, оприлюдненому 13 травня, дівчина (її ім'я змінили, а обличчя приховали) розповіла про деякі подробиці вчиненого злочину. Паралельно із застосуванням фізичного насильства військовий вмовляв її поїхати з ним до Росії та співмешкати разом, а від зґвалтування її фактично врятувала бабуся, яка постійно відволікала увагу військових. Розповідь дівчини доповнив журналістам її брат Олександр, що був очевидцем всіх цих подій¹⁸.

Дівчина розповідає про обставини насильства.
Скріншот відео. Джерело відео: «Настоящее Время».

¹⁷ https://t.me/pgo_gov_ua/4251

¹⁸ <https://twitter.com/CurrentTimeTv/status/1525121977832427521>

30 травня

українська прокуратура направила до суду обвинувальний акт стосовно російського військовослужбовця (ім'я та підрозділ не називаються), який обвинувачується у порушенні законів та звичаїв війни, поєднаному з умисним вбивством. Досудове розслідування здійснювалося у відсутність обвинуваченого за спеціальною процедурою (*in absentia*), оскільки той наразі не підвладний українським правоохоронцям. За версією слідства, у березні 2022 року під час окупації одного із населених пунктів Броварського району Київської області (назва не зазначається) обвинувачений разом з іншим російським військовослужбовцем увірвався до приватного будинку та застрелив його господаря. У подальшому, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, погрожуючи насильством і зброєю потерпілій та її малолітній дитині, яка перебувала поруч, обвинувачений неодноразово гвалтував дружину вбитого мирного жителя.

На фото ймовірно підозрюваний у зґвалтуванні. Фото: Офіс Генпрокурора

Чому це порушення:

Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність (Четверта Женевська конвенція, стаття 27, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 76).

В резолюції 3318 (XXIX) від 14 грудня 1974 року Генасамблея ООН проголосила Декларацію про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів, в якій закликала держави-члени ООН докласти всіх зусиль, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни, домогтися заборони щодо них таких заходів, як катування, принизливе поводження та насильство.

Широкопоширена чи систематична практика зґвалтувань та будь-яких інших форм сексуального насильства порівнянної тяжкості є злочином проти людяності, як його визначено статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 7 (1) (g)).

Зґвалтування та інші види сексуального насильства розглядаються в розумінні Римського статуту також як воєнний злочин (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (xxii)).

Крім того, Римський статут розглядає як воєнний злочин й посягання на людську гідність, зокрема образливе та принизливе поводження (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (xxi)).

Довідково:

Сексуальне насильство в ситуаціях, пов'язаних із збройним конфліктом, в різних його формах набуло свого поширення ще з 2014 року, тобто з самого початку збройної агресії Росії проти України, про що СЦГП неодноразово повідомляв в своїх публікаціях, дослідження та інших матеріалах.

Див., наприклад, звіт СЦГП: **«Війна без правил: ГОН, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України»:**

[https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)

Умисні напади на цивільне населення та цивільні об'єкти. Напади невибіркового характеру. Недотримання принципу пропорційності при нападі.

Протягом травня 2022 року збройні сили РФ продовжували ігнорувати норми МГП та в порушення *принципу розрізнення* здійснювали умисні напади як на цивільних осіб, так і на цивільні об'єкти. Кількість *нападів невибіркового характеру* продовжує залишатися стабільно високою. Як і раніше, в багатьох випадках є ознаки недотримання російськими військовими *принципу пропорційності* при нападах. Нагадаємо, що суть останнього полягає у тому, що забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретно та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати.

Невибірковим артилерійським обстрілам піддавалися як населені пункти, де або поблизу яких тривали активні бойові дії (наприклад, м. Сєвєродонецьк Луганської обл. чи м. Бахмут Донецької обл.), так і ті населені пункти, що розташовані в достатньо глибокому тилу українських військ (наприклад, міста Харків та Оdesa). Регулярним артилерійським обстрілам з території РФ піддаються населені пункти в прикордонних областях України, що раніше були деокуповані (Чернігівська та Сумська обл.).

Руйнування житлового будинку, Київщина. Фото: Ines MadDel

Руйнування житлового будинку в Харкові, березень 2022 року. Фото: Aris Messinis

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) в період з 04 год. 00 хв. 24 лютого 2022 року до півночі 30 травня 2022 року зареєстровано **9 029 постраждалих** серед цивільного населення країни: 4 113 вбитих та 4 916 поранених. УВКПЛ зазначає, що до більшості зареєстрованих випадків загибелі чи поранення привели удари зброї вибухової дії з великим радіусом ураження та вважає, що фактичні цифри значно вищі, адже з місць, де тривають інтенсивні бойові дії, інформація надходить із запізненням та потребує перевірки¹⁹.

Руйнування в м.Бахмут, травень 2022 року. Фото: Aris Messinis

¹⁹ <https://www.ohchr.org/ru/news/2022/05/ukraine-civilian-casualty-update-31-may-2022>

Окремі приклади:

02 травня

збройні сили РФ завдали ракетного удару по об'єктам в м. **Одесі** (Одеська обл.). Загинула щонайменше 14-річна дитина та ще одна дитина отримала поранення²⁰. 08 травня дві російські ракети, випущені з літаків з боку Чорного моря, влучили в житловий район, зруйнувавши зони відпочинку. Ще одна ракета була збита засобами української ППО²¹. 09 травня російські військові завдали нового ракетного удару по місту. Повідомлялося, що всього було випущено 7 ракет. Щонайменше 1 людина загинула та 5 отримали поранення. Зруйновано торгівельно-розважальний центр в с. Фонтанка (передмістя Одеси)²².

Одеський ТРЦ «Рів'єра» після обстрілу. Фото: Соня Лукашова, Укрправда

²⁰ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/2/7343606/>

²¹ <https://t.me/odesacityofficial/7427>

²² <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/10/7345196/>

03 травня

збройні сили РФ завдали удару по території Авдіївського коксохімічного заводу (**м. Авдіївка, Донецька обл.**)²³. Загинули семеро та отримали поранення 19 працівників заводу. Люди щойно завершили робочу зміну й на зупинці чекали автобусу, який мав розвезити їх по домам²⁴.

Відео обстрілу з камер відеоспостереження можна подивитися тут: <https://www.facebook.com/watch/?v=488632232958334>

04 травня

російські військові здійснили артобстріл прифронтового **м. Святогірська (Донецька обл.)** та навколишніх населених пунктів, що обороняються українськими військовими. Під обстріл потрапила, зокрема, Свято-Успенська Святогірська лавра. Пошкоджено гуртожиток і поранено щонайменше сімох людей²⁵. 09 травня новим артурдаром було зруйновано Георгіївський скит Свято-Успенської Святогірської лаври в с. Долина. Про загиблих та поранених не повідомлялося²⁶.

Наслідки обстрілу Георгіївського скиту Свято-Успенської Святогірської лаври. Фото: Національна поліція

Наслідки обстрілу Краматорська, 5 травня. Скріншот відео. Автор відео: Павло Кириленко / Донецька ОДА (ОВА)

05 травня

збройні сили РФ завдали ракетного удару по **м. Краматорську (Донецька обл.)**. Пошкоджено 9 житлових будинків, школу та інші об'єкти цивільної інфраструктури. Щонайменше 25 цивільних осіб отримали поранення²⁷. 25 травня російські військові завдали черговий ракетний удар по спальним районам та приватному сектору міста. Зруйновано житлову забудову. Про загиблих та поранених не повідомлялося²⁸.

²³ https://t.me/pavlokyrylenko_donoda/3255

²⁴ <https://www.facebook.com/watch/?v=488632232958334>

²⁵ <https://www.forbes.com/sites/katyaSoldak/2022/05/05/thursday-may-5-russias-war-on-ukraine-news-and-information-from-ukraine/?sh=53018b0de1ff>

²⁶ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/9/7344960/>

²⁷ https://t.me/pavlokyrylenko_donoda/3271

²⁸ <https://www.facebook.com/alexander.vasilyevich.goncharenko/posts/pfbid024WjfvYPbKi8PAfvWRxvL2FpiT3ngualQv8zPX5g6F53CEBorPUAUs9Bm33EclRPL>

Наслідки обстрілу Краматорська, 25 травня. Фото: Олександр Гончаренко, Краматорський міський голова

09 травня

під час обстрілу деокупованої території Шосткінського району (**Сумська обл.**) одна з російських ракет влучила в старовинне Єврейське кладовище в м. Глухові (Сумська обл.), найбільше зі збережених кладовищ на території області, яке вціліло з часів Другої світової війни²⁹. 12 травня збройні сили РФ завдали декілька авіаударів по м. Новгород-Сіверський (Сумська обл.). Були зруйновані або пошкоджені будівлі школи та школи-інтернату, районної адміністрації, гуртожитку медичного коледжу, магазину, приватні житлові будинки³⁰. Щонайменше троє людей загинули та ще 19 отримали поранення³¹. 17 травня відбувся черговий ракетний удар по території Сумської області. На цей раз під обстріл потрапило м. Тростянець, що знаходиться за 50 км. від україно-російського кордону. Щонайменше 5 ракет влучили в центральну частину міста та масив «Дачний». Було пошкоджено житлові будинки та цивільні споруди, зокрема, будівлю храму та дитячого садку. Щонайменше п'ятеро цивільних осіб отримали поранення³².

²⁹ <https://suspilne.media/237583-zniseni-vibuhom-ta-pozezeu-mogili-naslidki-vlucanna-rosijskoi-raketi-u-evrejskij-cvintar-na-sumsini/>

³⁰ <https://hromadske.ua/ru/posts/okkupanty-nanesli-aviaudary-po-novgorod-severskomu-v-chernigovskoj-oblasti-est-pogibshie-i-ranenye>

³¹ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/12/7345729/>

³² <https://t.me/Zhyvitsky/2161>

Наслідки влучання ракети в Єврейське кладовище. Фото: Суспільне Суми / Ігор Стрельцов

Наслідки обстрілу Троянця.
Фото: Дмитро Живицький
(Dmytro Zhyvutsky)

Наслідки авіаударів по
Новгород-Сіверському, 12 травня.
Фото: В'ячеслав Чаус / Facebook

16 травня

використовуючи ракетне та артилерійське озброєння збройні сили РФ обстрілювали м. Миколаїв (Миколаївська обл.). Пошкоджень зазнали цивільні об'єкти міста. Про загиблих та поранених не повідомлялося³³. Загалом, в травні місто чи не щодня піддавалося обстрілам. Аналіз повідомлень місцевої державної служби з надзвичайних ситуацій та місцевої поліції показує, що за 31 календарний день травня обстрілами супроводжувалися щонайменше 22 дні³⁴.

Наслідки обстрілу Миколаєва, 16 травня. Фото: ГУ ДСНС України у Миколаївській обл.

³³ <https://www.facebook.com/DSNSMYKOL/posts/309857821323049>

³⁴ <https://www.facebook.com/DSNSMYKOL> <https://mk.npu.gov.ua/>

17 та 19
травня

збройні сили РФ завдавали авіаударів по м. Бахмут (Донецька обл.). Під час першого авіаудару загинуло щонайменше п'ятеро цивільних осіб, включаючи дворічну дитину. Щонайменше четверо людей, з яких троє дітей віком 9, 12 та 17 років, отримали поранення різного ступеня тяжкості. Зруйновано багатоквартирний житловий будинок³⁵. Внаслідок другого авіаудару було зруйновано п'ятиповерховий житловий будинок, приватний будинок та адміністративну будівлю. Рятувальники з-під завалів витягнули шістьох людей. Про загиблих не повідомлялося. В прифронтовому місті продовжує залишатися близько 20 тис. цивільних осіб³⁶.

Наслідки авіаудару в Бахмуті,
17 травня. Фото: Донецька обласна
прокуратура

Наслідки авіаудару в Бахмуті,
19 травня. Фото: Павло Кириленко/
Донецька ОДА (ОВА)

³⁵ https://www.facebook.com/don_gp.gov.ua/posts/pfbid0Bf5SGodtGjP VfAeugyCDTxjsuJwuNC21xcFDDiBug3QqzUwc5BnkUuMrTLpEKNnhl

³⁶ https://t.me/pavlokyrylenko_donoda/3450?fbclid=IwAR2QUr5pkpCmV76AUSJCAo3Y5ZKglpA66LLa4t8dlKjb_IYITgbjLqLADrI

19 травня

вночі російські військові близько п'яти разів застосовували реактивні системи залпового вогню «Град» та «Ураган» по с. Велика Костромка (Криворізький р-н Дніпропетровської обл.). Про загиблих та поранених не повідомлялося, але зазнали пошкоджень приватні житлові будинки та споруди цивільного населення³⁷. 25 травня збройні сили РФ в черговий раз обстріляли села даного району. Під обстріл потрапила Зеленодольська громада: села Велика Костромка та Мар'янське. Пошкоджені дитячий садок, церква, будинки. Про загиблих та поранених не повідомлялося³⁸.

Наслідки обстрілу Зеленодольської громади, 25 травня.
Фото: Валентин Резніченко/Дніпропетровська ОДА (ОВА)

Наслідки обстрілів Великої Костромки, 19 травня.
Фото: Валентин Резніченко/Дніпропетровська ОДА (ОВА)

³⁷ <https://t.me/dnipropetrovskaODA/975>

³⁸ https://t.me/dnipropetrovskaODA/1013?fbclid=IwAR1cF3yKrpD-7-xTtDhkhxl76dMxKcrrVNJi_LrI8oGoqh3EKMK-Zkdl_ec

Наслідки влучання ракети в будинок культури в Лозовій. Фото: ДСНС

20 травня

російські військові завдали ракетного удару по нещодавно реконструйованій будівлі Палацу культури в **м. Лозова (Харківська обл.)**. Постраждало щонайменше семеро людей, серед яких 11-річна дитина. Будівлю зруйновано³⁹.

20 травня артснаряд влучив в будівлю школи в **м. Северодонецьк (Луганська обл.)**, де в той час в укритті перебувало близько 200 цивільних осіб, включно з великою кількістю дітей. Загинули щонайменше троє людей⁴⁰. Схожий випадок мав місце 07 травня в смт Білогорівка (Северодонецький р-н, Луганська обл.), де за твердженням української влади російські військові скинули авіабомбу на будівлю школи, підвал якої слугував укриттям для цивільного населення селища. В підвалі будівлі знаходилося близько 90 осіб. Повідомлялося про щонайменше 30 врятованих з-під завалів людей. Про кількість загиблих не повідомлялося⁴¹.

³⁹ https://t.me/V_Zelenskiy_official/1712

⁴⁰ <https://t.me/luhanskaVTSA/2755?fbclid=IwARov-QD839VgOY5-WkrZQ-of2VzsbqTbjThXAS3vDjC94FwdXFlxf8eBvG8>

⁴¹ <https://t.me/luhanskaVTSA/2399>

Наслідки удару по смт Білогорівка. Фото: Сергій Гайдай/Луганська ОДА (ОВА)

25 травня

збройні сили РФ чотирма крилатими ракетами завдали удару по **м. Запоріжжю (Запорізька обл.)**. Одну ракету збила українська ППО, а три інших влучили в житлові райони міста та торговельний центр. У приватному секторі пошкоджено щонайменше 62 будинки. Щонайменше одна людина загинула та троє отримали поранення⁴².

26 травня

російські військові в черговий раз обстрілювали **м. Харків (Харківська обл.)** з великокаліберних гармат «Піон» (дальність стрільби - до 47 км) та систем залпового вогню⁴³. Загибло дев'ять осіб, серед яких 5-ти місячна дитина, поранення отримали 19 осіб⁴⁴. **30 травня** російські військові здійснили артилерійський обстріл Київського району Харкова. Під вогонь артилерії потрапили дев'ять вулиць. Поранення отримали щонайменше троє цивільних осіб: 16-річний хлопець та двоє чоловіків⁴⁵.

26 травня збройні сили РФ здійснили артилерійський обстріл **м. Дергачі (Харківська обл.)**. Щонайменше одна людина загинула та ще одна дістала поранення. Зруйновані будинки на околицях та в центрі міста⁴⁶.

31 травня

російські військові завдали ракетного удару оперативно-тактичним ракетним комплексом «Іскандер» по житловим кварталам **м. Слов'янська (Донецька обл.)**⁴⁷. Щонайменше троє людей загинули та шестеро отримали поранення. Зруйнована будівля школи та близько семи багатоповерхових житлових будинків⁴⁸.

Наслідки удару ОТРК «Іскандер» по м. Слов'янську. Фото: Національна поліція

⁴² https://t.me/zoda_gov_ua/8214

⁴³ <https://t.me/synegubov/3297>

⁴⁴ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/26/7348680/>

⁴⁵ <https://www.facebook.com/prokuratukaharkiv/posts/pfbid01FNT6DhMgBm4663nLTPq4RerEwQKKFbQzfFadHiAqbUW5zyryViKodLzDuoTpZYxl>

⁴⁶ <https://suspilne.media/243537-armiya-rf-obstrilala-dergaci-e-zagiblij-ta-poranena/>

⁴⁷ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/31/7349673/>

⁴⁸ <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/31/novyna/bezpeka/armiya-rf-zavdala-raketnoho-udaru-po-slovyansku-troye-zahyblyx-ye-poraneni>

Масові поховання загиблих у Маріуполі.

Тим часом **продовжують збільшуватися місця масових поховань** поблизу окупованого та зруйнованого м. Маріуполя (Донецька обл.).

Нагадаємо, що **21 квітня** стало відомо про ймовірне місце масового поховання загиблого цивільного населення м. Маріуполя на ділянці в окупованому **сміт Мангуш**, що розташоване за 20 км. на захід від міста. За оцінками Маріупольської міської ради, в цьому місці може бути поховано **від трьох до дев'яти тисяч** жителів Маріуполя⁴⁹. **22 квітня** стало відомо про ще одне ймовірне місце масового поховання загиблих жителів Маріуполя - неподалік кладовища/самого кладовища в окупованому **с. Виноградне**, що розташоване на східній околиці Маріуполя⁵⁰. **25 квітня** з'явилося повідомлення про вже третє за рахунком місце масового поховання. На цей раз на території **Старокримського кладовища** (близько 5 км. на північ від Маріуполя, окупована територія)⁵¹. Кількість похованих в цих місцях людей невідома.

Журналісти українського проєкту «Схеми» стверджують, що **в травні** 2022 року супутник зафіксував збільшення місць масових поховань на Старокримському кладовищі та в с. Виноградне. На супутниковому знімку Planet Labs за **8 травня** місце масового поховання на Старокримському кладовищі збільшилось з 200 метрів до понад 340 метрів у довжину – у порівнянні зі знімком цієї території за **24 квітня**. Також збільшилась кількість траншей. Збільшилось місце масового захоронення і на кладовищі біля с. Виноградне⁵².

Відео з кладовища у с. Виноградне, опубліковане в Telegram-каналі Маріупольської міської ради, можна подивитися тут: <https://t.me/mariupolrada/9552>

Інформацію журналістів фактично підтверджує Петро Андрющенко, радник міського голови м. Маріу-

поля. Так, **30 травня** він зазначав, що на Старокримському кладовищі впродовж місяця з'явилося 25 нових секторів траншейного типу. За його словами, тіла вкладають в кілька шарів, а всього з середини квітня окупаційна влада поховала в братських могилах не менше 16 тис. жителів міста. Ще близько 5 тис. людей, за його словами, було поховано комунальними службами до середини березня, коли в місті ще функціонувала українська влада. Під завалами, на стихійних кладовищах та в тимчасових моргах, за його твердженням досі залишаються «тисячі» тіл⁵³.

Інформацію про діставання тіл загиблого цивільного населення з-під завалів будівель та споруд радник міського голови регулярно оприлюднює у себе в Telegram-каналі (оскільки місто окуповане, відповідні роботи проводять органи окупаційної влади). Наприклад, **24 травня** стало відомо про виявлення близько 200 трупів під завалами житлової багатоповерхівки в районі приміської автостанції по проспекту Миру (АС-2)⁵⁴, а **27 травня** – близько 70 трупів під завалами на території колишнього заводу «Октябрь» по вулиці Куїнджі (нібито вивезені для поховання в братську могилу на Старокримському кладовищі). Підкреслюється, що ідентифікація тіл загиблих перед похованням не проводиться⁵⁵.

За даними розслідування американського інформаційного агентства «Associated Press», що було опубліковане **04 травня**, внаслідок нападу на будівлю Драмтеатру в Маріуполі (16 березня) загинуло ймовірно близько 600 людей усередині та зовні будівлі⁵⁶.

Місця масового поховання загиблого цивільного населення існують не лише навколо м. Маріуполя, але й в інших українських містах, що опинилися під невибірковими обстрілами та перебували в епіцентрі бойових дій.

⁴⁹ <https://t.me/mariupolrada/9324>

<https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-bratska-mohyla-manhush/31814746.html>

⁵⁰ <https://www.unn.com.ua/uk/news/1973647-masove-pokhovannya-zagiblikh-mariupoltsiv-radnik-mera-povidomiv-pro-nove-mistse>

⁵¹ <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-bratska-mohyla-staryy-krym/31820268.html>

⁵² <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-masovi-pokhovannya-mariupol/31846078.html>

⁵³ <https://t.me/andriyshTime/1139>

⁵⁴ <https://t.me/andriyshTime/1036?fbclid=IwAR0oli698-wfYFNpNkyeo6nD59YtTjzwSsSjDQB1rZyQBY98gO7rZEYLgomQ>

⁵⁵ <https://t.me/andriyshTime/1092>

⁵⁶ https://apnews.com/article/Russia-ukraine-war-mariupol-theater-c321a196fbd568899841b506afcac7a1?utm_source=Twitter&utm_medium=AP&utm_campaign=SocialFlow

Наприклад, в м. Лисичанську (Луганська обл.), що розташоване на шляху наступу російських військ в Луганській області, в одній з братських могил поховано близько 150 цивільних осіб, загиблих від артобстрілів та/або померлих на фоні війни природною смертю. Через припинення роботи ритуальних служб у місті, питаннями поховання опікується місцева поліція⁵⁷. СЦГП допускає, що це далеко не єдине місце масового поховання як в Лисичанську, так і в сусідніх з ним містах, охоплених бойовими діями.

Поліція проводить поховання цивільних осіб в братській могилі в м. Лисичанську. Скріншот відео.
Джерело відео: Сергій Гайдай / Луганська ОДА (ОВА)

31 травня

Котелевський районний суд Полтавської області оголосив перший в Україні вирок військовослужбовцям-контрактникам збройних сил РФ, яких українська прокуратура обвинувачувала в порушенні законів та звичаїв війни. Росіяни **Олександр Бобикін** та **Олександр Іванов** були визнанні винним у вчиненні обстрілів цивільних об'єктів на території Харківської області та отримали покарання в виді позбавлення волі строком на 11,6 років (максимальна санкція передбачала 12 років позбавлення волі). Обидва обвинувачених свою вину у вчиненні злочину визнали⁵⁸. Вирок суду може бути оскаржений обвинуваченими до апеляційного суду протягом 30 днів.

⁵⁷ <https://www.facebook.com/watch/?v=318456277155540>

⁵⁸ <https://kt.pl.court.gov.ua/sud1613/pres-centr/news/1279826/>

Довідково:

За попередніми даними Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини, станом на **31 травня 2022 року**, з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну **загинуло** щонайменше **243 дитини**. Постраждало - 446 дітей. Зазначається, що через триваючі бойові дії встановити точну кількість загиблих та постраждалих поки не можливо⁵⁹.

05 травня під час евакуації тварин із зоопарку в м. Харкові («Фельдман Екопарк») загинув 15-річний волонтер, що допомагав своїм батькам годувати та згодом вивозити тварин⁶⁰.

Чому це порушення:

Норми міжнародного гуманітарного права передбачають, що для забезпечення поваги й захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й військові об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти військових об'єктів (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, статті 48, 52, Звичаєве МГП, норми 1, 7).

Захист цивільних об'єктів припиняється, коли ці об'єкти починають використовувати у військових цілях.

Запобіжні заходи під час здійснення нападу передбачають, зокрема, але не виключно, що той, хто планує напад або приймає рішення про його здійснення, має зробити все практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є ані цивільними особами, ані цивільними об'єктами та не підлягають особливому захисту, а є саме військовими об'єктами (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 57, Звичаєве МГП, норма 16).

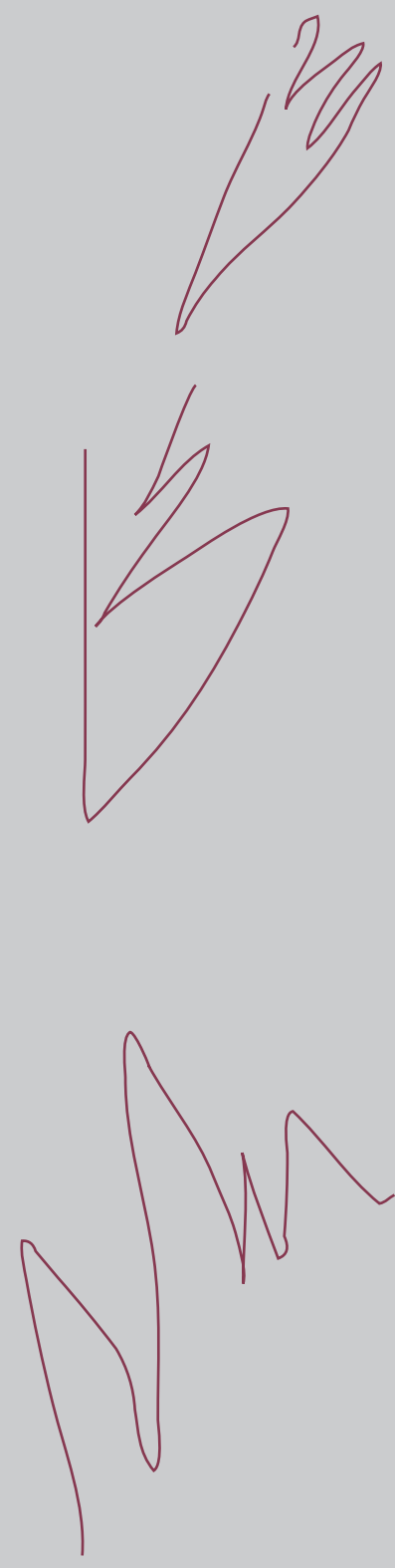
Напади невибіркового характеру, зокрема, напади, що не спрямовані на конкретну військову ціль, або напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення військових дій, які не можуть бути спрямовані на конкретну військову ціль, заборонені.

У випадку сумніву у тому, чи не використовується об'єкт, який звичайно призначений для цивільних цілей, наприклад, відправлення культу, житловий будинок, школа, для ефективної підтримки військових дій, передбачається, що такий об'єкт використовується в цивільних цілях (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 52).

Умисні напади на цивільне населення або на окремих цивільних осіб, умисні напади на цивільні об'єкти, недотримання принципу пропорційності при нападі, а також деякі інші споріднені з ними діяння, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту, є військовими злочинами в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8).

⁵⁹ https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/stanom-na-ranok-31-travnja-z-pochatku-vtorgnennja-rf-v-ukrayini-zagynuli-243-ditini-postrazhdali-446

⁶⁰ <https://www.facebook.com/watch/?v=671073550835978>

Загроза спорудам та установам підвищеної небезпеки.

Протягом травня 2022 року збройні сили РФ продовжували своїми діями загрозувати безпечній роботі **Запорізької АЕС**.

Запорізька АЕС. Ілюстративне фото

За інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, на станції на кінець травня залишаються 500 озброєних російських військовослужбовців та «багато вибухівки»⁶¹ (ймовірно мається на увазі важка техніка в периметрі станції та боєприпаси до неї)⁶². Військові викопали окопи, розмістили мішки з піском, бетонні блоки та інші інженерні загородження вздовж всього периметру атомної станції, тобто фактично перетворили її на військову базу⁶³. Міністерство зазначає, що увесь персонал станції працює під тиском військових, зафіксовані факти знування над персоналом та викрадення людей.

Наприклад, 23 травня російські військові увірвалися до помешкання співробітника енерго-ремонтного підрозділу Запорізької АЕС Сергія Швеця і розстріляли його з автоматичної зброї. З численними кульовими пораненнями чоловік був госпіталізований⁶⁴. Причини цього нападу та доля чоловіка після поранення невідомі.

⁶¹ <https://mepr.gov.ua/news/39252.html>

⁶² <https://www.rbc.ua/ukr/news/german-galushchenko-rech-povyshenii-tarifov-1649180207.html>

⁶³ <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

⁶⁴ <https://mepr.gov.ua/news/39238.html>

Чому це порушення:

Установки і споруди, що містять небезпечні сили: греблі, дамби й атомні електростанції, - не повинні ставати об'єктами нападу, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил та наступні важкі втрати серед цивільного населення. Напад заборонено навіть в тих випадках, коли такі об'єкти є військовими об'єктами (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 56). Під час здійснення нападів на споруди та установки підвищеної безпеки особлива увага повинна приділятися тому, щоб під час таких нападів уникати вивільнення небезпечних сил та надмірних втрат серед цивільного населення (Звичаєве МГП, норма 42).

Водночас, заборона нападу на ці об'єкти не є абсолютною. Наприклад, особливий захист від нападу по відношенню до АЕС припиняється в тому випадку, якщо АЕС виробляє електроенергію для регулярної істотної та безпосередньої підтримки військових операцій та якщо такий напад є єдиним практично можливим способом припинити таку підтримку.

Цілком очевидно, що українські АЕС є суто цивільними об'єктами та не є військовими об'єктами. Поблизу АЕС немає інших українських військових об'єктів. Наслідки ведення військових дій поблизу станцій, пошкодження їх інфраструктури, перетворення АЕС на військові бази РФ, запуски ракет над територією АЕС, мінування відповідних територій та інші подібні дії в більшості випадках є непередбачуваними та становлять виключну небезпеку.

Умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб або збитків цивільним об'єктам або масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно незрівнянною з конкретною та безпосередньою очікуваною загальною військовою перевагою, є воєнним злочином в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (iv)).

Поле в Донецькій області, червень 2022 року. Фото: imgur.com

Загроза навколишньому природному середовищу України внаслідок бойових дій (забруднення повітря, шкода екосистемам, водним ресурсам і т. д.) щодня збільшується.

На доповнення до вже описаного нами в попередніх Дайджестах⁶⁵, зазначимо, що Міндовкілля України у своїх травневих щотижневих зведеннях відзначало, що (наводиться вибірково):

- масштабні пожежі на інфраструктурних та промислових об'єктах призводять до отруєння повітря особливо небезпечними речовинами. Забруднюючі речовини можуть переноситися вітрами на великі відстані⁶⁶;
- руйнування поселень призводить до забруднення довкілля будівельним сміттям та азбестом, і наслідки такого забруднення для довкілля будуть проявлятися роками⁶⁷;
- через бойові дії, мінування територій рятувальники та лісівники не завжди можуть повноцінно попереджувати та ліквідувати лісові пожежі⁶⁸. Унаслідок пожеж, що виникли через дії російських військ, лише в Луганській області зазнали пошкоджень понад 17 тис. гектарів лісів природно-заповідного фонду⁶⁹;

⁶⁵ https://drive.google.com/file/d/1wzOhWVoJ6ISgO_zeLNvtBJCINHHz-5D/view?fbclid=IwAR3k2tdgCzOw81NiUyVeBclvdFgNLYMs6ZP1zFYXfL1iW/NJ_euJYx_t7gT4

⁶⁶ <https://mepr.gov.ua/news/39210.html>

⁶⁷ <https://mepr.gov.ua/news/39210.html>

⁶⁸ <https://mepr.gov.ua/news/39210.html>

⁶⁹ <https://mepr.gov.ua/news/39252.html>

- російські війська атакують інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів та кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення токсинів у море⁷⁰. Зокрема, 4 травня російські військові здійснили обстріл танкера MTM RIO Grande із Сінгапуру у порту Миколаєва Ніка-Тера⁷¹;
- РФ веде бойові дії на заповідних територіях міжнародного та європейського значення, знищуючи середовища існування рідкісних і ендемічних видів. Через бойові дії деякі унікальні осередки ендемічних видів можуть зникнути⁷²;
- турецькі морські біологи повідомляють про те, що з лютого було знайдено понад 100 дельфінів, яких викинуло на берег Чорного моря. Ця цифра значно перевищує показники минулих років. Раніше про значне зростання смертності серед дельфінів повідомляли співробітники Національного природного парку «Тузлівські лимани» в Одеській області. Негативний вплив на здоров'я тварин здійснюють гідролокатори російських військових кораблів, які впливають на органи слуху дельфінів. Втративши орієнтацію, дельфіни в паніці можуть викидатися на берег і гинути. Масштаби загибелі дельфінів наразі не досліджені⁷³.

Ілюстративне фото. Фото: Одеський паблик

Окремі приклади:

11 травня

через обстріли у Краматорському районі Донецької області було пошкоджено склад з аміачною селітрою. Керівництво міської військової адміністрації м. Слов'янська попросило мешканців обмежити перебування на відкритому повітрі та щільно зачинити вікна на добу⁷⁴.

16 травня

російські військові влучили у склад з аміачною селітрою у Харківській області. Внаслідок вибуху утворився великий стовп диму помаранчевого кольору⁷⁵.

Наслідки вибуху складу з аміачною селітрою.
Фото: Павло Кириленко / Донецька ОДА (ОВА)

⁷⁰ <https://mepr.gov.ua/news/39210.html>

⁷¹ <https://usm.media/tanker-v-portu-nikolaeva-popal-pod-obstrel/>

⁷² <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

⁷³ <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

⁷⁴ <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

⁷⁵ <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

11-18 травня зафіксовані численні обстріли фенольного заводу у с. Нью-Йорк (Донецька обл.) та Авдіївського коксохімічного заводу (Донецька обл.)⁷⁶.

20 травня російські війська завдали ракетного удару по заводу добрив на Одещині, від чого спалахнула пожежа. У повітрі відчувався запах аміаку. Інша російська ракета влучила в один з об'єктів інфраструктури м. Миколаєва. У місті відчувався запах аміаку⁷⁷.

30 травня внаслідок бойових дій було пошкоджено герметичність гілки аміакопроводу в Бахмутському районі Донецької області⁷⁸. Стався незначний витік аміаку з радіусом можливого ураження близько 4 км⁷⁹.

31 травня внаслідок обстрілу заводу «Азот» у м. Сєвєродонецьк (Луганська обл.) стався витік азотної кислоти⁸⁰.

Наслідки влучання у цистерну з азотною кислотою на хімзаводі. Фото: Сергій Гайдай / Луганська ОДА (ОВА)

⁷⁶ <https://mepr.gov.ua/news/39218.html>

⁷⁷ <https://mepr.gov.ua/news/39238.html>

⁷⁸ https://t.me/pavlokyrylenko_donoda/3547?fbclid=IwARoXmkhsRq8BHINyori6AglZgq1hpBU3fnWtuOneFqHp7gfoigOdyIC-gz8

⁷⁹ <https://mepr.gov.ua/news/39252.html>

⁸⁰ <https://mepr.gov.ua/news/39252.html>

Чому це порушення:

При веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу й тим самим завдадуть шкоди здоров'ю або виживанню населення (Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 55).

Забороняється здійснення нападу на військову ціль, якщо можна очікувати, що такий напад спричинить надмірну випадкову шкоду навколишньому природному середовищу порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою (Звичаєве МГП, норма 43). Під час проведення воєнних операцій слід вживати всіх практично можливих запобіжних заходів для уникнення та у будь-якому разі мінімізації випадкової шкоди навколишньому природному середовищу (Звичаєве МГП, норма 44).

Умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка буде явно незрівнянною з конкретною та безпосередньою очікуваною загальною військовою перевагою, є воєнним злочином в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8 (2) (b) (iv)).

Очевидно, що поки ще зарано говорити про «широку, довгочасну і серйозну шкоди», як вона розуміється в практиці застосування відповідних норм МГП. Водночас, очевидним є й також невжиття збройними силами РФ всіх практично можливих запобіжних заходів для уникнення такої потенційної шкоди. Подальше ігнорування згаданих норм МГП неодмінне призведе й до згаданої вище шкоди.

Захоплення та розграбування майна.

Техніка російських військових з награваним майном, Чернігівщина, квітень 2022 року.
Фото: Генеральний штаб ЗСУ

На окупованих територіях продовжує залишатися незмінною тенденція щодо захоплення та розграбування майна, яке належить фізичним та юридичним особам, державі та територіальним громадам.

Спектр видів майна, що стає об'єктом посягання, достатньо різноманітний: від побутового пограбування місцевого населення (автомобілі, гроші тощо), до захоплення та розграбування майна великих компаній у значних розмірах (врожаю агропідприємств, металопродукції меткомбінатів, товарів та майнових комплексів супермаркетів тощо).

Окремі приклади:

30 квітня – 01 травня

в окупованому російськими військами м. Мелітополі (Запорізька обл.) запрацював «новий» продуктовий супермаркет під назвою «Мера» («Мера маркет»). Щонайменше один такий магазин відкрився на базі захопленого майнового комплексу найбільшої української мережі продуктових супермаркетів «АТБ» (супермаркет по вулиці Героїв України). В приміщенні захопленого супермаркету фактично розпродається товар української компанії. До окупації в Мелітополі працювало 11 супермаркетів компанії «АТБ» і всі вони ймовірно були захоплені окупаційною владою⁸¹. Розрахуватися в «новому» супермаркеті можна російським рублем або українською гривнею, а отримувачем коштів згідно чеку ймовірно виступає російська компанія, зареєстрована на території РФ (м. Белгород, Белгородська обл.)⁸². Очікується, що найближчим часом контрольовані окупаційною владою супермаркети «Мера» відкриються також на базі інших захоплених магазинів компанії «АТБ» та інших українських ритейлерів.

Нова вивіска супермаркету. Фото: РІА-Мелітополь.

16 травня

стало відомо, що російські військові одразу після окупації м. Херсона (Херсонська обл.) захопили будівлю «Суспільне Херсон» (Національна суспільна телерадіокомпанія України) та розграбували обладнання телерадіокомпанії⁸³.

Суспільне Херсон. Фото: ІРС-Херсон

⁸¹ [https://ria-m.tv/news/284965/v_melitopole_v_otjatom_u_atb_supermarkete_produktyi_uje_prodayut_za_rubli_\(foto\).html](https://ria-m.tv/news/284965/v_melitopole_v_otjatom_u_atb_supermarkete_produktyi_uje_prodayut_za_rubli_(foto).html)

⁸² <https://zn.ua/ECONOMICS/okkupanty-otkryli-v-melitopole-svoj-mahazin-i-torhujut-kradennym-s-atb-izvestno-imja-i-adres-rukovoditelja-kompanii.html>

⁸³ <https://suspilne.media/240088-vijskovi-rf-rozikrali-suspilne-herson-a-teper-stvoruut-propagandistskij-kanal/>

26 травня

було оприлюднене ґрунтовне журналістське розслідування російського інтернет-видання «Медіазона», яке після історії з відправкою російськими військовими посилок з білоруського м. Мозиря (див. нижче) почало відстежувати те, як військові користуються послугами поштової компанії «СДЭК». До журналістського моніторингу потрапили 13 міст по кордону України з Росією та Білоруссю. Детально описуючи методологію свого дослідження журналісти зазначають, що вони виявили не лише аномальне зростання відправлень, яке співпало з початком війни, але й незвичні зв'язки між містами, що на їх думку підтверджують версію повального розграбування українських населених пунктів. Стверджується, що в одному з випадків російські військові використали службу доставки навіть для перевезення російського військового безпілотної, тобто ймовірно грабували не лише українців, але й власну армію⁸⁴.

Військові відправляють БПЛА «Орлан» службою доставки, 29 квітня, Валуйки.
Скріншот відео. Джерело відео: Медіазона

Нагадаємо, що 3 квітня видання «Беларускі Гаюн» оприлюднило тригодинний відеозапис з камери спостереження у відділенні служби доставки «СДЭК» в білоруському м. Мозирі (неподалік кордону з Україною). На відео можна побачити, як російські військові оформлюють пересилання побутових речей⁸⁵. Пізніше були встановлені імена військових (16 осіб), місце призначення та наповнення відправлень (одяг, рибальське приладдя, інструменти, музичне приладдя тощо).

⁸⁴ https://zona.media/translate/2022/05/27/marauders_eng

⁸⁵ https://t.me/Hajun_BY/3669

27 травня

українська міжнародна гірничо-металургійна компанія «Метінвест», що володіє підприємствами в Україні, ЄС та США, оприлюднила заяву під назвою «Метінвест повідомляє про піратство з боку Російської Федерації»⁸⁶. Компанія стверджує, що на день початку війни (24 лютого 2022 року) в порту м. Маріуполя (Донецька обл.) перебувала металургійна продукція, вироблена на підприємствах компанії. Зазначена продукція мала бути експортована покупцям із різних країн, зокрема Іспанії, Італії, Бельгії, Греції, Португалії та Туреччини. Компанія зазначає, що існує високий ризик викрадення та незаконного вивезення металургійної продукції. 29 та 31 травня радник міського голови м. Маріуполя у себе в Telegram-каналі повідомляв, що в порту Маріуполя на судно під російським прапором було завантажено 2,5 тис. тон рулонної сталі і воно вирушило до російського порту в м. Ростов-на-Дону⁸⁷. Окрім того, за словами радника мера, окупаційна влада вже анонсувала «націоналізацію» 34 суден, що залишились в порту⁸⁸. В той самий день, 31 травня, російське видання «РБК» процитувало слова очільника самопроголошеної «ДНР» Дениса Пушиліна, який заявив, що «частина суден перейде під юрисдикцію ДНР, вже прийняті відповідні рішення, і прапори, які будуть на них, також вже змінені. Данні судна будуть перейменовані»⁸⁹.

Завантаження судна в Маріупольському порту. Скріншот відео. Джерело відео: Андрющенко Time

Завантаження судна в Маріупольському порту. Скріншот відео. Джерело відео: Андрющенко Time

⁸⁶ <https://metinvestholding.com/ua/media/news/metinvest-povdomlya-pro-pratstvo-z-boku-rosijsko-federac>

⁸⁷ <https://t.me/andriyshTime/1136>

⁸⁸ <https://t.me/andriyshTime/1151>

⁸⁹ https://t.me/rbc_news/50352

американська телерадіокомпанія CNN опублікувала матеріал про ймовірне розграбування українського зерна та обладнання на окупованих територіях півдня України (Херсонська та Запорізька області). З посиланням на власні джерела журналісти стверджували, що колони російських вантажівок, що перевозили зерно з ферм та елеваторів, були помічені на півдні України. Наприклад, в кінці квітня російські військові вивезли 1500 тон зерна з елеваторів в херсонському селі Мала Лепетиха, на вантажівках з «кримськими» номерами. Наступного дня, ті ж самі вантажівки, в кількості 35 авто, повернулися та вивезли зерно із зерносховища в розташованому неподалік селищі Новорайське⁹⁰.

Інформація про вивезення врожаю зернових надходить й з інших окупованих регіонів України. Наприклад, за повідомленням Луганської обласної військової адміністрації із Луганської області станом на 04 травня окупаційна влада вивезла близько 100 тис. тонн зерна⁹¹, а Борівська селищна рада (Ізюмський р-н, Харківська обл.) стверджувала, що на території громади окупаційна влада впровадила «систему оподаткування», що передбачає передачу 50% прибутку/врожаю окупаційній адміністрації. Також селищна рада зазначала, що 26 травня з селища було вивезено щонайменше 15 вантажівок соняшникового насіння в напрямку окупованого м. Старобільська (Луганська обл.)⁹².

В усіх випадках із вивезеним врожаєм достовірно невідомо, чи отримували його власники (фермерські господарства, агропідприємства та невеликі землевласники тощо) хоча б часткове відшкодування його вартості.

Водночас, 19 травня Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба подякував Єгипту «за відмову від російського корабля, навантаженого вкраденим в Україні зерном»⁹³, що ймовірно свідчить про небезпідставність тверджень української влади та журналістів про розграбування українського зерна, якщо від нього відмовляються уряди іноземних країн.

← Твіт

Dmytro Kuleba ✓

@DmytroKuleba

Ukraine government official

Spoke with my Egyptian counterpart Sameh Shoukry. Grateful to Egypt for turning away a Russian ship loaded with grain stolen in Ukraine. We agreed to coordinate efforts to make Russia unblock Ukraine's food exports. Ukraine and Egypt keep working together to ensure food security.

1:18 PM · 19 мая 2022 г. · Twitter for iPhone

1 435 ретвитов 92 твита с цитатами 8 414 отметок «Нравится»

Твіт міністра Д. Кулеби. Скріншот. Автор твіту: Dmytro Kuleba

⁹⁰ <https://edition.cnn.com/2022/05/05/europe/russia-ukraine-grain-theft-cmd-intl/index.html>

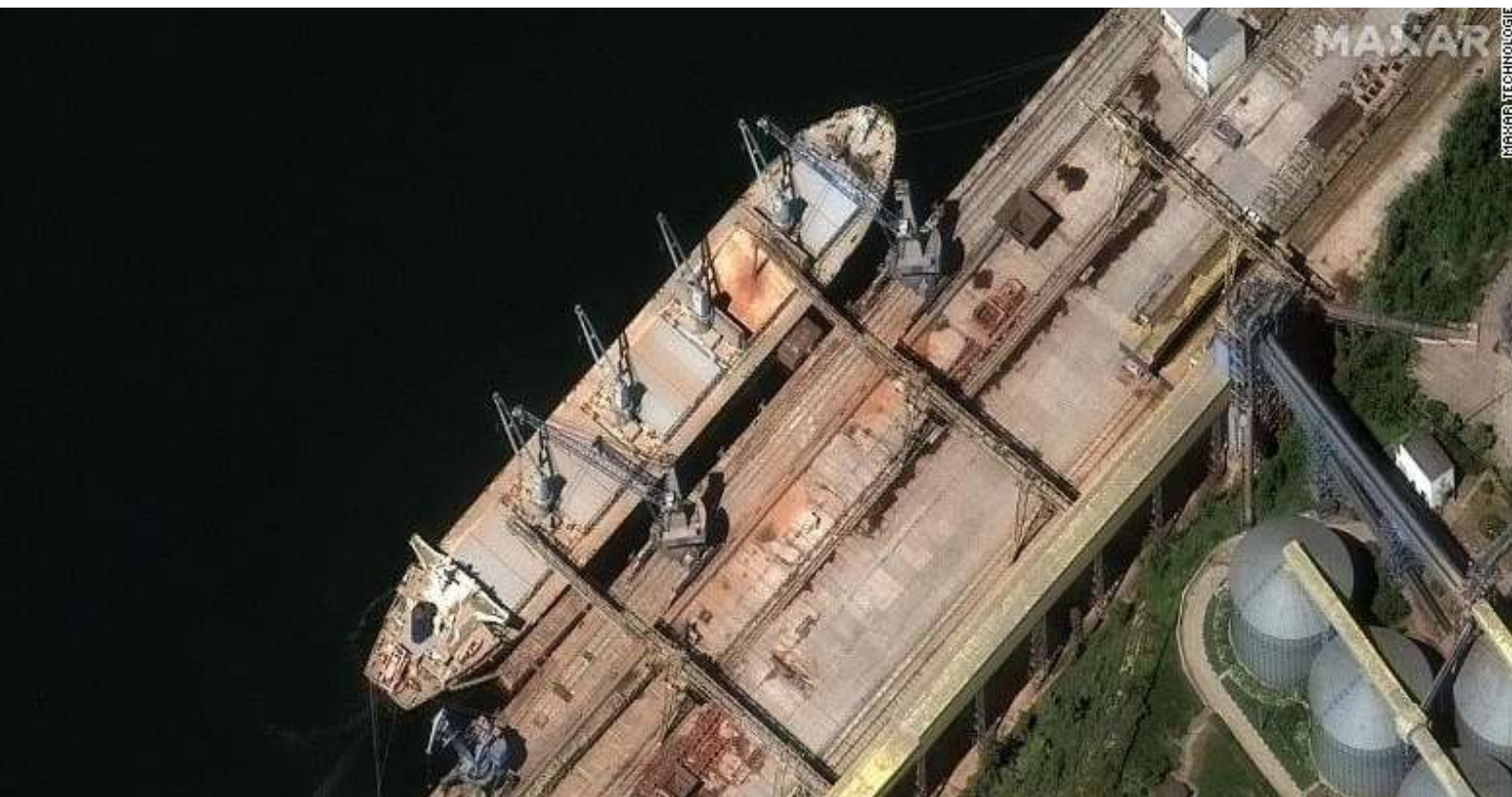
⁹¹ <https://t.me/luhanskaVTSA/2295>

⁹² https://t.me/borova_gromada/1013

⁹³ https://twitter.com/DmytroKuleba/status/1527232095982075908?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwtterm%5E1527232095982075908%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5E%5E1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.pravda.com.ua%2Fnews%2F2022%2F05%2F19%2F7347208%2F

CNN зазначає, що «фермери та інші жителі Херсона та Запоріжжя надали CNN подробиці численних крадіжок»⁹⁴.

Про завантаження ймовірно українського зерна на російські кораблі в окупованому м. Севастополь повідомляла, з посиланням на супутникові знімки Maxar Technologies, CNN в іншій своїй статті⁹⁵. Журналісти зазначали, що на зображеннях за 19 та 21 травня зерно перевантажували на російські балкери «Matros Pozynich» і «Matros Koshka».

Завантаження зерна на судно «Матрос Позініч» у Криму. Фото/скріншот: Maxar Technologies та CNN

29 травня

CNN, з посиланням на супутникові знімки Maxar Technologies, повідомляла, що судно «Matros Pozynich» прибуло 27 травня в сирійський порт Латакію (це вже другий рейс судна за чотири тижні). За деякими оцінками, в цей черговий рейс судно могло перевозити близько 30 тис. тон зерна. Балкер «Matros Pozynich» є одним із трьох суден, які після повномасштабного російського вторгнення в Україну вантажили в порту окупованого м. Севастополь ймовірно вкрадене українське зерно⁹⁶.

⁹⁴ <https://edition.cnn.com/2022/05/05/europe/russia-ukraine-grain-theft-cmd-intl/index.html>

⁹⁵ <https://edition.cnn.com/2022/05/23/politics/satellite-images-grain-crimea/index.html>

⁹⁶ <https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-29-22/index.html>

Чому це порушення:

Норми МГП забороняють грабіж. На окупованій території дозволено конфіскувати рухому суспільну власність, яку можна використовувати для воєнних операцій; приватну власність необхідно поважати, її не дозволено конфіскувати, окрім випадків, коли знищення або захоплення такої власності вимагає нагальна військова необхідність (Четверта Женевська конвенція, стаття 53, Звичаєве МГП, норми 49-51).

Незаконне, безглузде або повномасштабне знищення та привласнення майна, не викликане військовою необхідністю, розграбування населених пунктів, а також деякі інші споріднені з ними діяння, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту, є воєнними злочинами в розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 8).

На додаток до масового переміщення/депортації українського цивільного населення окупованих територій, про що СЦГІ докладно писало в попередніх Дайджестах⁹⁷, в травні набирала обертів тенденція нав'язування російського громадянства жителям територій, окупованих після 24 лютого 2022 року.

На початку місяця про видачу російських паспортів заговорили представники окупаційної влади⁹⁸, а згодом 25 травня президент РФ Володимир Путін підписав Указ № 304, яким спростив прийом у громадянство Росії жителів окупованої території Херсонської та Запорізької областей України⁹⁹. Іншим своїм Указом за № 330 від 30 травня російський президент запровадив «спрощену процедуру» набуття російського громадянства для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та недієздатних осіб, які мають українське громадянство¹⁰⁰. Керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак під час виступу на відкритті Russian War Crimes у межах Всесвітнього економічного форуму в Давосі зазначив, що станом на 21 травня РФ депортувала на свою територію більш як 232 тисячі дітей і понад дві тисячі з них – або сироти, або розлучені з батьками¹⁰¹.

Щодо окупованих після 24 лютого 2022 року територій Донецької та Луганської областей, то видача російських паспортів жителям цих територій відбувається за законодавством РФ, введеним ще для самопроголошених «ДНР/ЛНР», тобто як жителям «ДНР/ЛНР» (указ від 24.04.2019 № 183)¹⁰².

За даними СЦГІ, людей на окупованих територіях активно прямо або завуальовано агітують звертатися за російським громадянством, позиціонуючи це як єдино можливу умову налагодження нормального життя та подальшого проживання на відповідній території (умову безперешкодного продовження навчання, роботи, отримання пенсій та соціальних виплат, ведення бізнесу і т. д.). Наприклад, за поки непідтвердженими даними, окупаційна влада вже зараз висуває в якості умови продовження роботи в установах бюджетної сфери (школи, лікарні та інше) отримання російського паспорту.

В якості прикладу завуальованої агітації та штучного нав'язування думки про те, що отримання російського громадянства є запорукою стабільності в регіоні, можна навести відеорепортаж місцевого херсонського телеканалу, нині підконтрольного окупаційній владі, в якому чоловік на ім'я Дмитро Кузьменко, якого в сюжеті підкреслено іменують колишнім керівником територіальної оборони Херсонщини, разом з дружиною подає заяву для отримання російського паспорта, після чого на фоні портрету президента Росії розповідає про «добровільність» цього рішення, про стабільність та порядок, який несе до регіону Росія. При цьому, по виразу обличчя героїв сюжету можна засумніватися в «добровільності» їх вибору¹⁰³.

⁹⁷ https://drive.google.com/file/d/1wzOhWVoJ6ISgO_zeLNvtBJCINHHz-5D/view?fbclid=IwAR2HGFjoUMDqcRcxBegmgGF7b_AApDHHr-SGBtqXLKdLe2voJ2lQVcjApg

⁹⁸ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/7/7344575/>

⁹⁹ <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/25/7348452/>

¹⁰⁰ <https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/30/248879/>

¹⁰¹ <https://president.gov.ua/news/vistup-kerivnika-ofisu-prezidenta-ukrayini-andriya-yermaka-n-75297>

¹⁰² <http://www.kremlin.ru/acts/bank/44190>

¹⁰³ https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=GF_Trwmg7n4

Фрагмент пропагандистського сюжету про отримання паспорта громадянина РФ. Скріншот відео.
Джерело відео: ВТВ плюс

Деякі особи заявляють про прямий примус в отриманні російських паспортів. Наприклад, радник голови Херсонської обласної військової адміністрації Сергій Хлань стверджував, що російські військові змушували затриманих жителів окупованого м. Херсона писати заяви на отримання паспортів РФ¹⁰⁴. Об'єктивно складно сказати, чи був це виключно елемент психологічного тиску на затриманих, чи військові дійсно свідомо примушували людей отримати російські паспорти.

Міністерство закордонних справ України засудило указ президента РФ від 25 травня, охарактеризувавши його як такий, що відкриває шлях до примусу мешканців тимчасово захоплених російською армією територій набувати російське громадянство¹⁰⁵.

¹⁰⁴ <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-khersonshchyna-pasportyzatsiya/31871328.html#:~:text=%C2%AB%Do%92%Do%BE%Do%BD%Do%B8%20>

¹⁰⁵ <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-ukazu-prezidenta-rf-pro-vidachu-rosijskih-pasportiv-gromadyanam-ukrayini-na-timchasovo-zahoplenih-teritoriyah>

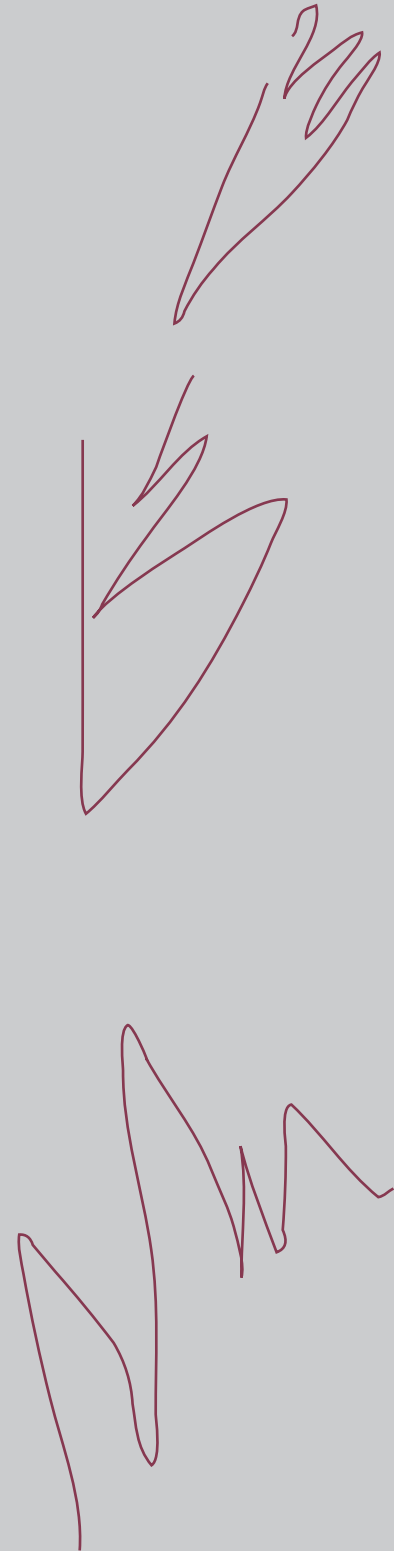
Чому це порушення:

Відповідно до статті 45 Положення про закони і звичаї війни на суходолі, що є додатком до Гаазької конвенції (IV) про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року, забороняється примушувати жителів окупованої території присягати на вірність державі-супротивнику.

Особи, що перебувають під захистом, які знаходяться на окупованій території не будуть у жодному разі та жодним чином позбавлені переваг цієї Конвенції у зв'язку з будь-якими змінами, запровадженими стосовно керівних установ чи управління цією територією внаслідок її окупації, або у зв'язку з будь-якою угодою, укладеною між властями окупованої території та властями окупаційної держави, або у зв'язку з анексією окупаційною державою всієї або частини окупованої території (стаття 47 IV Женевської конвенції).

Нав'язування російського громадянства жителям окупованих територій де-юре і де-факто змушує їх присягати на вірність державі-окупанту, що заборонено міжнародним правом.

Будь-яка зміна громадянства апіорі має бути добровільною. Добровільність вимагає вільний вибір, а не штучно запропонований. На прикладі нав'язування громадянства жителям тимчасово окупованих АР Крим та м. Севастополя¹⁰⁶ можна зазначити, що правова база, прийнята «в період потрясіння і загальної правової невизначеності», суттєво підриває здатність будь-якої особи зробити обґрунтований вибір на основі повного розуміння «переваг та недоліків» серед варіантів залишити українське громадянство або набути громадянство держави-окупанта. Безумовно, ситуація з російським громадянством на Кримському півострові та на окупованій материковій території України є різною, а питання набуття громадянства є складним та багатоаспектним. Але вже зараз з'являються перші факти саме нав'язування російського громадянства і є всі підстави вважати, що надалі ця тенденція посилюватиметься, що одночасно дозволить зібрати більше доказів порушення РФ міжнародного права у відповідному питанні.

¹⁰⁶ https://www.irf.ua/content/files/report_crimea_human_rights.pdf

8

Незаконні затримання та позбавлення свободи цивільних осіб.

Підвал в м. Буча, де під час окупації утримували полонених.
Фото: BBC

Протягом травня 2022 року продовжувалася практика незаконних затримань російськими військовими (військовослужбовцями ЗС РФ, Росгвардії, ФСБ тощо) та утримання в місцях несвободи цивільного населення окупованих територій. Як і раніше, незаконне позбавлення свободи людей здійснюється повсюдно та вочевидь є частиною плану чи політики РФ по відношенню до окремих верств цивільного населення окупованих територій (журналістів, громадських активістів та блогерів, волонтерів, підприємців, учасників мирних акцій протесту та інших осіб, які не підтримують окупацію).

Окремі приклади:

- 09 травня** група людей в цивільному одязі та з георгіївськими стрічками (ймовірно російські спецслужби) в окупованому м. Нова Каховка (Херсонська обл.) затримали та доправили до захопленої будівлі місцевого відділу поліції спортивну тренерку **Ірину Петрову**. Згодом, 13 травня, стало відомо, що жінку відпустили¹⁰⁷.
- 10 травня** стало відомо, що російські військові затримали та катували **двох** жителів окупованої Херсонської області, після чого виклали відеозаписи із затриманими в мережу Інтернет. На відео добре видно, що обличчя обох чоловіків містять сліди побоїв. На одному із відео, до вуха чоловіка на ім'я **Сергій Морозов** під'єднаний дріт, що може свідчити про ймовірне катування цієї людини електричним струмом¹⁰⁸.
- 13 травня** в окупованому Мелітополі (Запорізька обл.) просто посеред вулиці російські військові затримали місцеву блогерку **Тетяну Кумок** та двох її подруг – **Ірину** та **Олену** (прізвища жінок не називаються). Блогерку відпустили майже одразу після затримання, а її подруг вивезли за місто, після чого також відпустили. Це було вже не перше затримання Тетяни Кумок. Жінка вважає, що ці затримання є елементом залякування та пов'язані з її громадською активністю¹⁰⁹.
- 13 травня* в окупованому Херсоні (Херсонська обл.) російські військові затримали **Ірину Горобцову**. Ймовірною причиною затримання могла бути публічна патріотична позицію жінки та відповідна активність в соцмережах, а також проживання в будинку, з якого видно Чорнобаївський аеродром. Стверджується, що жінку могли звинуватити в коригуванні української артилерії¹¹⁰.
- 21 травня** в окупованому Мелітополі (Запорізька обл.) російські військові затримали **Олесю Дорохову**, виконувачку обов'язків директорки Мелітопольського багатoproфільного центру професійно-технічної освіти. На базі центру функціонував гуманітарний хаб «Від серця до серця», що надавав гуманітарну допомогу соціально вразливим групам населення.

¹⁰⁷ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=367065628795856&id=100064772648646
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=369790978523321&id=100064772648646

¹⁰⁸ https://24tv.ua/okupanti-katuyut-lyudey-hersonshhini-vyklali-video-sotsmerezhi_n1975529

¹⁰⁹ <https://www.facebook.com/PinkPantherWedding/posts/5299924420059570>

¹¹⁰ https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=10223184987067192&id=1058396889

Чому це порушення:

Під час міжнародного збройного конфлікту причини, через які сторона, що перебуває в конфлікті, може позбавити свободи цивільну особу, закріплені в Четвертій Женевській конвенції: цивільні особи можуть бути інтерновані або примусово поселені в певному місці лише в тому випадку, якщо це абсолютно необхідно для безпеки держави, під владою якою вони знаходяться (стаття 42), а на окупованій території - через причини збереження безпеки (стаття 78). Щоб позбавлення свободи у таких випадках вважалось законним, необхідно також дотримуватися встановленої процедури (статті 43, 78 та інші).

Забороняється примусове зникнення та свавільне позбавлення волі (Звичаєве МГП, норми 98, 99), направлене проти цивільних осіб.

Широкопоширена чи систематична практика насильницьких зникнень, поміщення до в'язниць або іншого жорстокого позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права, є злочином проти людяності, як його визначено статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду (Статут МКС, стаття 7 (1) (e) (i)).

Незаконне позбавлення свободи, взяття заручників та деякі інші споріднені з ними діяння розглядаються в розумінні Римського статуту також як військовий злочин (Статут МКС, стаття 8 (2) (a) (vii), (viii)).

Довідково:

Практика незаконних затримань та утримання в місцях несвободи цивільних осіб, зокрема журналістів у зв'язку з їх професійною діяльністю, набула свого поширення ще з 2014 року, тобто з самого початку збройної агресії Росії проти України, про що СЦПГ та інші правозахисні організації неодноразово повідомляли в своїх публікаціях, дослідження та інших матеріалах.

Див., наприклад,

За ґратами будинку «Уряду ЛНР»

https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1534328816_LNR_B_ua.compressed.pdf

Війна без правил

[https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)

Ті, що пережили пекло

https://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026398_SURVIVING_HELL_ua_web.pdf

Висвітлення травневих подій в Україні буде не повним без згадки про полон українських захисників оточеного російськими військами м. Маріуполя (Донецька обл.), що утримували місто з 24 лютого та станом на травень були зосереджені на території заводу «Азовсталь».

14 травня

Генеральний штаб Збройних Сил України повідомив, що гарнізон «Маріуполь» виконав поставлене бойове завдання і вищим військовим командуванням було віддано наказ командирам підрозділів, які перебувають на заводі «Азовсталь», зберегти життя особового складу. Було оголошено про те, що триває операція з порятунку заблокованих на території заводу захисників України¹¹¹.

Згодом було оприлюднено відео того, як українські військовослужбовці покидають територію заводу¹¹².

В подальшому вони опинилися в полоні, звідки їх мають звільнити в результаті обміну (ймовірно в рамках операції з порятунку).

Ретроспективний аналіз цих подій показує, що з теоретичної точки зору врятувати життя українських військових можливо було військовим або невійськовим шляхом.

Військовий шлях полягав в прориві захисників Маріуполя в напрямку розташування основного угруповання української армії або деблокада Маріуполя Збройними Силами України. Водночас, було цілком очевидно, що станом на травень місяць прорив захисників Маріуполя був фактично абсолютно неможливим з огляду на наявні у них сили та засоби, повне оточення заводу, значну віддаленість основного угруповання українських військ від Маріуполя, наявність великої кількості хворих та поранених. Так само малоімовірною виглядала можливість деблокади Маріуполя силами української армії, оскільки її найближчі підрозділи перебували на відстані за 100-140 км. від Маріуполя та вели важкі бої з переважаючими силами РФ. Офіційна українська влада та Генеральний штаб української армії неодноразово заявляли, що деблокада Маріуполя військовим шляхом неможлива¹¹³.

Гарнізон Маріуполя виходить з території заводу «Азовсталь». Скріншот відео. Джерело відео: Associated Press

¹¹¹ <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/pfbid02hwW3acr8MBfz3fHqFs3nwgTrzVjgX8ViGiBwZteuQi3JsaalBntQp081CKVN3r6l>

¹¹² https://www.youtube.com/watch?v=Qv1XvsMkqf4&ab_channel=AssociatedPress

¹¹³ <https://t.me/UkraineMediaCenterKyiv/915>

Невійськовий шлях передбачав ймовірно лише два варіанти розвитку подій. Перший – це здача в полон, з наступним обміном. Цей варіант супроводжувався для комбатантів значними ризиками, адже не було жодної розумної гарантії того, що всіх полонених або принаймні частину з них не вб'ють (тут можна згадати про захопленого в полон в Маріуполі українського військового Дана Звоника, матір якого цілком обґрунтовано вважає, що його вбили в полоні)¹¹⁴ чи не завдадуть їм тяжкого каліцтва як в процесі здачі в полон, так і в подальшому – в місцях утримання. Ймовірно ніхто не міг гарантувати дотримання РФ норм міжнародного гуманітарного права в поводженні з військовополоненими. Так само не було гарантії того, що їх не вивезуть на територію Росії та всупереч нормам міжнародного права не засудять до тривалих термінів ув'язнення як «військових злочинців» або «терористів-екстремістів». Водночас, РФ наполягала саме на варіанті зі здачею в полон¹¹⁵. Другий варіант – т. зв. екстракція або ексфільтрація, екстракшн (від лат. *extraho* – перетягнути, витягнути). Військово-політична операція (процедура, захід, прийом), що полягає у вивезенні (евакуації) людей (цивільних, військових) з ворожої території у безпечне місце. Операції різного ступеня складності по ексфільтрації однієї людини або навіть невеликої групи людей з ворожої території в безпечне місце є типовими для роботи спецслужб різних країн в різні періоди історії (використовувалися щодо агентів, співробітників або навіть ворогів), а от випадки ексфільтрації такої групи людей, яка була б порівнянна з кількістю комбатантів, що перебували на «Азовсталі», включно з пораненими та хворими, в історії важко пригадати.

Найчастіше згадувалася «Дюнкерська евакуація» 1940 року, коли протягом кількох днів 26 травня – 04 червня з оточеного німецькими військами м. Дюнкерк (Франція) морем були евакуйовані близько 300 тис. англійських, французьких та бельгійських військових. Перед цим, як вважається, Гітлер віддав наказ зупинити наступ німецьких військ та не наближатися до міста ближче ніж на 10 км.

Водночас, військово-політична обстановка навколо Дюнкерка істотно відрізнялася від тієї обставинки, яка станом на травень місяць склалася навколо Маріуполя. Тому згода РФ на ексфільтрацію, зокрема, за участю третьої країни, була ключовим фактором для того, щоб ексфільтрація стала можливою.

РФ такої згоди напевно не надала, що ймовірно і стало причиною того, що з метою збереження життя комбатантів українська влада погодилася на варіант з виходом із заводу під певні гарантії безпеки (можливо, від третіх країн) та наступний обмін.

¹¹⁴ <https://edition.cnn.com/videos/world/2022/05/02/ukrainian-war-prisoner-death-dnt-rivers-newday-intl-ldn-vpx.cnn>

¹¹⁵ https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12417675@egNews

Обробка ран пораненого на «Азовсталі». Фото: kztzsky

Чому ненадання РФ згоди на ексфільтрацію СЦГІ вважає порушенням:

Сам факт облоги міста або певної його частини (об'єкта) не вважається воєнним злочином. Положення про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року навіть встановлює мінімальні вимоги до облоги і бомбардування (захист будівель, призначених для цілей релігії, мистецтва, науки чи благодійності, історичних пам'яток, госпіталів та місць, де зібрані хворі і поранені, за умови, що вони не використовуються в цей час для військових цілей).

Історія знає безліч прикладів облоги міст, що супроводжувалася надмірними стражданнями серед жителів та захисників. Наприклад, облога Єрусалиму 1187 року завершилася жертвами та втратами, капітуляцією християн перед військами Айюбідів на умовах виходу частини жителів з міста за викуп. Деякі джерела описують процес майже поголівного з'валтування жінок та дівчат. Тут доречно згадати про те, що серед оборонців Маріуполя, що перебували на «Азовсталі», були й жінки. Друга облога Сарагоси (1808-1809 рр.) під час Піренейської війни завершилася великим втратами в місті, капітуляцією гарнізону та нелегким вибором між полоном та приєднанням до французької армії.

Сучасне звичаєве міжнародне гуманітарне право забороняє «віддавати наказ не лишати нікого живим, загрожувати цим противнику або вести воєнні дії на такій основі». (Звичаєве МГП, норма 46).

На захисті поранених і хворих стоїть I Женевська конвенція 1949 року, в якій передбачено, зокрема, що (стаття 15) щоразу, коли дозволяють обставини, сторони збройного конфлікту улаштовують короточасне перемир'я чи припинення вогню або досягають місцевих домовленостей, щоб дати змоги підібрати, обміняти й транспортувати поранених, які були залишені на полі бою. Так само між сторонами конфлікту можуть укладатися локальні домовленості про евакуацію поранених і хворих із зони облоги чи оточення, та обмін ними, а також про пропуск медичного й релігійного персоналу й техніки на їхньому шляху до цієї зони.

На наше переконання, слово «можуть» у відносинах між сучасними цивілізованими країнами не повинно вводити в оману стосовно того, що мова йде про право, а не про обов'язок сторони конфлікту. Принцип гуманності, як базовий принцип, яким мають керуватися цивілізовані країни, дозволяє стверджувати, що домовленості про евакуацію поранених і хворих мають укладатися в обов'язковому порядку в усіх випадках, коли цього дозволяють об'єктивні обставини військового характеру.

В Санкт-Петербурзькій декларації 1868 року, укладеній під час міжнародної конференції, що відбулася за ініціативою Російської імперії, та на якій були представлені майже всі тогочасні провідні європейські держави, було зазначено, що «успіхи цивілізації повинні мати наслідком зменшення за можливості лих війни». Декларація проголосила, що **«єдина законна ціль, яку повинні мати держави під час війни, полягає в ослабленні військових сил ворога»**.

У випадках, які не підпадають під дію норм довірливого права, цивільні особи і комбатанти залишаються під захистом принципів міжнародного права, що впливають із встановлених звичаїв, **принципів гуманності і вимог суспільної свідомості** (т. зв. застереження Мартенса).

Захисники Маріуполя, що перебували на «Азовсталі», неодноразово заявляли про свою готовність погодитися на екстракцію. Більш того, саме вони одними з перших публічно заявили про даний варіант вирішення проблеми оточення та збереження життя людей. Тобто фактично, в умовах, коли у них скінчилися або закінчувалися боєприпаси, медикаменти, вода та продовольство, в інтересах поранених та хворих, вони були згодні припинити збройний супротив, але не шляхом здачі в полон через існуючі ризики, а шляхом екстракції в третю нейтральну країну.

Існуюча військова ситуація в районі Маріуполя загалом, та навколо заводу «Азовсталь» зокрема, свідчила про те, що нагальна військова необхідність подальшого штурму збройними силами РФ укріпленої території заводу була відсутня, адже сили їх супротивника і так вже були ослаблені та як наслідок – легітимну ціль війни на даній ділянці фронту слід було вважати досягнутою.

Подальші бойові дії за «Азовсталь» призводили б до абсолютно безглузких втрат як особового складу збройних сил РФ, так і особового складу захисників міста. Повне знищення захисників міста, у тому числі шляхом застосування такого методу як голод, вступало в явне протиріччя з принципом гуманності і вимогами суспільної свідомості.

У зв'язку з цим, для вищого військово-політичного керівництва РФ ключовою мала б стати теза про недопустимість знищення людей на «Азовсталі», необхідність збереження життя комбатантів з обох сторін конфлікту. Прийняття умов екстракції за участю третьої нейтральної країни по суті було цивілізованим та людським способом швидкого завершення збройного протистояння за Маріуполь.

Довідково:

З 2014 року СЦГІ документує порушення прав людини, скоєні під час війни в Україні. Команда СЦГІ пройшла низку спеціалізованих тренінгів, де навчилася правильно збирати, обробляти та зберігати свідчення постраждалих. Протягом 2014 – 2021 рр. інтерв'юери Центру відвідали чи не кожне місто Донецької та Луганської областей (на підконтрольній Уряду території), щоб зібрати десятки свідчень про порушення прав людини із перших уст. Ми збирали інформацію про грубі порушення прав людини, спричинені збройним конфліктом, серед яких:

- незаконне затримання та утримання;
- нелюдське поводження;
- тортури;
- залучення неповнолітніх осіб до організованих збройних формувань;
- гендерно-обумовлене насильство.

Видання підготовлено спільно [Східноукраїнським центром громадських ініціатив](#) (СЦГІ), німецькою організацією [Kurve Wustrow – Centre for Training and Networking in Nonviolent Action](#) у рамках Громадської служби миру, що фінансується [Федеральним міністерством з економічної співпраці та розвитку Федеративної республіки Німеччина](#). СЦГІ пропонує кожному постраждалому безкоштовну юридичну допомогу у форматі консультацій та супроводу в судових справах.

Наразі перед нами постали нові виклики, пов'язані з новим етапом війни та повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Але ми продовжуємо свою правозахисну роботу та закликаємо всіх постраждалих та свідків порушень прав людини та норм МГП повідомляти нам про відповідні порушення:

Контакти:

Email: info@eucci.org

Тел. : +38 (044) 5781438, + 38 (063) 6409640

Східноукраїнський центр громадських ініціатив

KURVE
Wustrow
Centre for Training and Networking
in Nonviolent Action

zfd Ziviler Friedensdienst
Civil Peace Service